

Acta
Universitatis
Danubius

COMMUNICATIO

Reception mechanisms of Anton Pann's work in Cosmin Ciotloș's book, *Anton Pann. Până când nu te iubeam*

Tincuța Horonceanu-Bernevic¹

Abstract: The mechanisms of reception of Anton Pann's work have been researched over time by historiographers of the time. In 2024, Cosmin Ciotloș's book, *Anton Pann. Until I Didn't Love You*, comes to bring a new breath to this chapter, namely, the author proposes a reconstruction of the life of the great Anton Pann, through a tangled story based on an accusation of plagiarism. This accusation came thirty years after the poet's death. The novelty of the story lies in the fact that the author, due to the lack of precise biographical data, proposes an imaginary character, Ștefan Valentineanu, who, meticulously, focuses on the accusation of plagiarism, trying to uncover the truth. This character is a rigorous guy, a colleague of Spiru Haret, a lonely scholar, an archivist at the Academy Library. The story itself is enjoyable not only for researching Anton Pann's work, but also for a simple reader.

Keywords: mass culture; literary historiography; reception of Anton Pann's work; character; national language

¹ PhD student, School of Doctoral Studies, "Vasile Alecsandri" University of Bacău, Romania; Address: 157 Calea Mărășești, Bacău, 600115, Romania; Corresponding author: tincuta_bernevici@yahoo.com.

Copyright: © 2024 by the authors.
Open access publication under the terms and conditions of the
Creative Commons Attribution-NonCommercial (CC BY NC) license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Mecanisme de receptare a operei lui Anton Pann în cartea lui Cosmin Ciotloș, *Anton Pann. Până când nu te iubeam*

1. Introducere

Mecanismele de receptare a operei lui Anton Pann au fost cercetate de-a lungul timpului de istoriografii vremii. Iată că, în 2024, cartea lui Cosmin Ciotloș, *Anton Pann. Până când nu te iubeam* (Editura Polirom, Iași), vine să aducă un suflu nou la acest capitol, și anume, autorul ne propune o reconstrucție a vieții marelui Anton Pann, printr-o poveste încălțită care are la bază o acuzație de plagiat, venită după treizeci de ani de la moartea poetului. Ineditul poveștii stă în aceea că autorul, din lipsa unor date biografice precise, ne propune un personaj imaginar, Ștefan Valentineanu, care, cu acribie, se apleacă asupra acuzației de plagiat, încercând să dea de firul adevărului. Acest personaj este un tip riguros, coleg cu Spiru Haret, un erudit singuratic, arhivar la Biblioteca Academiei. Povestea în sine este una „oferantă” nu numai pentru cercetarea operei lui Anton Pann, ci și pentru lectura unui cititor obișnuit.

2. Aspecte biografice reale

În literatura din țările române, firavă și precară, aflată la început de drum, numele lui Anton Pann, poet, profesor, publicist, compozitor de muzică religioasă, literat și folclorist, a fost echivalentul celui care a știut ca nimeni altul să pledeze pentru cultivarea valorilor limbii naționale prin intermediul scrisului. Astfel, cărțile lui Pann fac pedagogie literară în epocă, ele adresându-se cu precădere cititorului obișnuit, de cultură medie. Se poate afirma că practica lecturii în rândul maselor populare a fost inițiată și susținută grație operei sale, pentru că a oferit cititorului un prilej de învățătură și, în același timp, de perfecționare morală și de desfătare intelectuală. Ca scriitor s-a bucurat de atenție din partea istoriografiei noastre literare. I s-au dedicat monografii, capitole de istorie literară ori studii analitice din partea lui Gheorghe Dem Teodorescu (1893), Moses Gaster, George Călinescu (1969), Tudor Vianu, Paul Cornea (1964), Ilie Dan (1989) și alții (cf. și Aureliu Goci în *Postfață la Pann*, 2008, unde apreciază că „puțini scriitori au determinat atâtea consecințe, cristalizări și metamorfoze în destinul literaturii române ca Anton Pann”). George Călinescu presupunea că prin tatăl său, Anton Pann ar fi fost aromân de origine (Călinescu, 1969, p. 5). Nu de aceeași părere era Nicolae Iorga, care afirma că „sufletul său nu

era nici bulgăresc, nici macedonean, nici grecesc, ci întocmai ca al țăranului și mahalagiului român de pe malul nostru al Dunării.” (Iorga, 1904, p. 258).

3. Analiză textuală

Dar lipsa unor date biografice precise poate întreține o atmosferă de legendă în jurul unui nume. Deși s-ar putea crede că despre scriitor nu ar mai putea încăpea vreun studiu, surprizele în lumea literară sunt posibile. Apărută la Editura Polirom, în 2024, în colecția „Biografii romanțate”, deși încadrarea în această colecție nu este una convențională, cartea lui Cosmin Ciotloș, *Anton Pann. Până când nu te iubeam*¹, reconstituie povestea de viață a acestui enigmatic poet. Dând dovadă de ingeniozitate, autorul creează un altfel de mecanism de receptare a operei marelui Pann. Structura cărții are la bază o acuzație. Cosmin Ciotloș, doctor în filologie, lector habilitat la Facultatea de Litere a Universității din București, „ar fi trebuit să se facă detectiv și ar fi fost unul foarte bun” spune criticul Bogdan Crețu, care consideră cartea „un roman critic”². Autorul reconstruiește, meticolos și organizat, viața marelui Pann, printr-o poveste sinuoasă și plină de efervescență, pe care o gravitează în jurul a două personaje, unul fictiv, Ștefan Valentineanu, și unul real, Anton Pann, cu care, din păcate, ne întâlnim foarte puțin. Cosmin Ciotloș spune că „neacceptând să-mi mint cititorii în legătură cu Anton Pann, mi-am dat seama că pot, în schimb, să-mi asum trăirile unui om care nu a avut carne și nu a avut oase pe el. Și atunci l-am inventat pe Ștefan Valentineanu” (Ciotloș, 2024, p. 184).

3.1. Născut la Sliven, în Bulgaria, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dintr-o mamă grecoaică, Tomaida, și un tată căldărar, Antonie Pantaleon Petroveanu are oroare de „plaghiari”. Acuzat *post mortem* de plagiat, cazul lui Anton Pann este cercetat de Valentineanu, un tip riguros și inteligent care caută să dezlege această enigmă. Prin acest personaj, exigent și sobru, autorul își scrie propriile frământări și eforturi de critic literar, a cărui voce o întrece deseori în text pe cea a scriitorului. Acuzația, „*formulată negru pe alb*”, de furt literar vine la treizeci de ani de la moartea poetului, Antonie Pantoleon Petroveanu, din partea fiului păgubitului, poetul brașovean Ioan

¹ Titlul este transparent pentru cei care știau deja că *Până când nu te iubeam* este o melodie foarte cunoscută, compusă chiar de Anton Pann.

²<https://www.radioromaniacultural.ro/emisiuni/revista-literara-radio/cosmin-ciotlos-neacceptand-sa-mi-mint-cititorii-in-legatura-cu-anton-pann-mi-am-dat-seama-ca-pot-in-schimb-sa-mi-asum-trairile-unui-om-care-nu-a-avut-carne-si-nu-a-avut-ose-pe-el-si-atunci-l-am-inventat-pe-stefan-valentineanu-id44256.html>.

Barac: „Apoi poesia *Cronica poamelor și a legumelor*, furată după moartea tatălui meu și dăruită sau vândută poetului popular Anton Pann, carele în anii 1826 și 1827 de la tatăl meu au învățat a compune versuri mai potrivite, acesta după mai mulți ani de la moartea tatălui meu nu s-au rușinat a o da în tipar sub numele său ca compusă de dânsul”. Acțiunea plasată la sfârșit de secol al XIX-lea își caută răspunsuri. „Mărunțite, abia de-un suflu, cuvintele se clătină la fel, nu era nici o-ndoială, pe-acestea, Valentineanu era sigur, Anton Pann le citise numai, sau le auzise undeva, poate-n Șchei, în parohie, sau în vreo cârciumă, sub munte. De scris însă n-ar fi avut cum să le scrie. [...] Nu era Pann, așadar, știa acum, o putea și dovedi, rămânea numai calculul, să măsoare troheii și cezurile, să arate că, totuși, respirația dintre un vers de șapte și unul de opt e numai uneori liman, de obicei se cascadează prăpastie, și cât de nebun să fii s-o sari?” (Ciotloș, 2024, p. 178).

3.2. Dacă în cazul altor scriitori (precum Alecsandri, Bacovia și alții) biograful poate extrage din operă „concluzii în linii mari plauzibile psihologic” (Ciotloș, 2024, p. 183), el poate fi păcălit cu ușurință în cazul lui Anton Pann, pentru că mărturiile epocii nu sunt toate creditabile, iar documentele vremii sunt insuficiente. Despre Anton Pann autorul este conștient că, deși a citit tot ce se putea pe această temă, nu se cunosc suficiente date, el nefiind un erudit și nici măcar un liric, ci „un ins practic, un speaker motivațional” (Ciotloș, 2024, p. 183). Nu este foarte clar dacă Pann își descria propriul univers afectiv, ci înclinăm să credem că scria deseori pentru comanditari, el fiind un personaj perfect adaptat timpului său.

3.3. „Istoricii ne învață să privim trecutul ca pe o țară străină, uneori, foarte îndepărtată.” (Ciotloș, 2024, p. 183), ne spune autorul în *Epilog*. Valentineanu, arhivar la Biblioteca Academiei, coleg cu Spiru Haret, este un personaj curios și sceptic, care se preocupă atât de mult de aflarea adevărului încât uită de sine. În mijlocul acestui univers detectivistic, el se documentează, cercetează, analizează operele contemporanilor lui Anton Pann și urmărește cu asiduitate să demonstreze adevărul. Se arată astfel faptele biografice ale lui Pann, relațiile sale amoroase, meseriile pe care le-a practicat în epoca sa, călătoriile făcute cu acest scop. Valentineanu, un erudit singuratic care numește „rufărie” picanteriile de orice fel, nu sacrifică datele exacte de dragul ficțiunilor. „Judecând după aspectul casei, de o dezordine construită, era greu de spus cu ce se ocupa Valentineanu. Avea în mișcări calmul rentierilor sau, mai bine zis, îi lipsea acea agitație după care puteai ușor

recunoaște funcționarii, tot mai mulți și mai trepidanți în Bucureștiul ultimilor ani. Nici nu arăta ca unul, îl trădau mâinile, cu oase lungi și vene proeminente [...]. Era un maniac al preciziei, nu un maniac pur și simplu, asta Haret știa dintotdeauna, și curiozitățile lui le punea, chiar așa, pe seama curiozității.” (Ciotloș, 2024, pp. 9-12).

3.4. Se știe insuficiente lucruri din viața lui Anton Pann, iar unele goluri ar putea fi umplute cu ușurință, din imaginație, totuși, Cosmin Ciotloș nu face acest lucru. „În sfârșit, în loc să acopăr golurile cu carton și pap, am preferat să las toate întrebările la locul lor și să-l arăt pe Pann așa cum ne apare el nouă și, aici e-aici, cum le apărea și celor din generația imediat ulterioară lui: ca un necunoscut”; „Cum aș putea pretinde eu, trăitor aici și acum, că vibrez în ritmul cuiva care, fără îndoială, a simțit multe și-a gândit multe, dar în urmă cu secole, într-o altă lume? N-aș fi, afirmând-o, un falsificator și, mai și crezând-o sincer, un naiv?” (Ciotloș, 2024).

3.5. Deși Anton Pann a făcut până acum obiectul mai multor romanțări (vezi, de pildă, Teodorescu, 1893), această carte vine cu un suflu nou, Cosmin Ciotloș spunând povestea paternității literare a unui text, inserând pasaje din biografia autorului într-o formulă nu tocmai comercială, folosind registrele stilistice și un limbaj adecvat epocii evocate: „De vreme ce subiectul micului meu roman (căci asta e, n-are rost s-o ascund) e legat de aflarea unui anumit adevăr, am lucrat, atât cât mi-au permis ele, cu adevărul documentelor, îngăduindu-mi să fantalez abia după ce epuizam informația. Nu înainte și nu în loc de.” (Ciotloș, 2024).

4. Concluzii tranzitorii

Perspectiva propusă de autor este una a cercetătorului care livrează un text ce nu țintește neapărat popularitatea și asupra căruia se apleacă cu precizia și acribia unui cercetător. Figura enigmaticului Anton Pann pare a se cristaliza pentru un timp, prin viziunea lui Cosmin Ciotloș, în tiparul omului care se adaptează vremurilor, știind ca nimeni altul „să ia ce-i de luat și să dea mai departe”. Într-un interviu la Revista Literară Radio, Cosmin Ciotloș spune că nu citește cronicile cărților sale, nesimțindu-se confortabil nici cu obiecțiunile, nici cu laudele aduse de critica literară, pe care de altfel, o respectă¹. Ideea acestei cărți și mai ales formula inedită

¹<https://www.radioromaniacultural.ro/emisiuni/revista-literara-radio/cosmin-ciotlos-neacceptand-sa-mi-mint-cititorii-in-legatura-cu-anton-pann-mi-am-dat-seama-ca-pot-in-schimb-sa-mi-asum-trairile>

prin care se reconstruiește un destin al unui personaj real este una ingenioasă și curajoasă, iar lectura ei o veritabilă provocare. Personaj fictiv, Ștefan Valentinianu poartă toată responsabilitatea unor eventuale asperități, de altfel inerente oricăror acțiuni de cercetare și aprofundare literară a unei opere. Pentru că privită prin lupa ficțiunii, realitatea poate fi mai ușor de acceptat. Iar prin această poveste, Anton Pann, fin observator al vieții, limbii și gândirii oamenilor, continuă să fie, încântător lucru, subiect al cercetării, dovedindu-și încă o dată valoarea literară care transcende veacurile.

Referințe bibliografice

- Călinescu, G. (1969). Mărturii, evocări. *Luceafărul*, XII(38), 5.
- Cioculescu, Ș. (1973). *Itinerar critic*. București: Editura Eminescu.
- Ciotloș, C. (2024). *Anton Pann. Până când nu te iubeam*. Iași: Polirom.
- Cornea, P. (1964). *Anton Pann*. București: Editura pentru Literatură.
- Dan, I. (1989). *Anton Pann*. București: Editura Albatros.
- Gaster, M. (1936). Introducere. În A. Pann, *Povestea vorbii*, ediție nouă completă și ilustrată. Craiova: Editura Scrisul Românesc.
- Iorga, N. (1904). Anton Pann. *Sămănătorul*, III(17), 257-260.
- Pann, A. (1894). *O șezătoare la țară sau Povestea călătoriei lui Moș Albu*, ediție nouă revăzută. Brașov: Editura Librăriei Ciurcu.
- Pann, A. (1950). *Povestea vorbii*. București: Editura Tineretului.
- Pann, A. (2008). *Povestea vorbei*. București: Editura Gramar.
- Teodorescu, G. D. (1893). *Viața și activitatea lui Anton Pann*, Partea I. București: Tipografia Gutenberg.